



مشکلات امروز اقبال به آراء آخوند خراسانی را افزایش داده است

هادی ربانی می‌گوید مسائل و مشکلات جامعه در این سال‌ها باعث شده تا رجوع به آرای سیاسی و اجتماعی آخوند خراسانی بیشتر شده و کتاب‌های متنوعی در این باره نوشته شود.

هادی ربانی می‌گوید مسائل و مشکلات جامعه در این سال‌ها باعث شده تا رجوع به آرای سیاسی و اجتماعی آخوند خراسانی بیشتر شده و کتاب‌های متنوعی در این باره نوشته شود.

به گزارش خبرنگار مهر، چهارشنبه ۲۱ آذر برابر است با صدو هفتمین سالروز درگذشت آخوند خراسانی. این مرجع اعلای شیعیان از مهم‌ترین حامیان سیاسی و معنوی جنبش مشروطه خواهی مردم ایران بود. او مانند استاد خود میرزای شیرازی در راه مبارزه با استبداد قدم‌های مهمی برداشت و بویژه پس از به توپ بستن مجلس با اعلام حکم جهاد راه را برای کوشندگان مشروطیت در فتح تهران باز کرد.

در منظومه فکری آخوند خراسانی تشکیل حکومت مشروطه را برای جلوگیری از ظلم و ستم واجب می‌دانست و حکم شرعی برای مسلمانان برای رسیدن به این نوع از حکومت را صادر کرد. مرحوم آخوند خراسانی در حاشیه اش بر کتاب مکاسب شیخ مرتضی انصاری در پیرامون مسئله ولایت فقیه نیز بحث کرده و آن را پذیرفته است. از این پذیرش بعدها تفاسیر متعددی ارائه شد.

در دهه‌های اخیر اندیشه‌های آخوند خراسانی درباره سیاست، دموکراسی و اقتصاد محل رجوع اندیشمندان و پژوهشگران بسیاری بوده و کتاب‌های مهمی در این زمینه تالیف شده است که از میان تازه‌ترین آنها می‌توان به کتاب «مکتب اجتهادی آخوند خراسانی» به قلم آیت‌الله سیدمصطفی محقق داماد اشاره کرد.

در میانه سال‌های ۱۳۲۳ تا ۱۳۳۹ جمعا فقط چهار کتاب درباره مرحوم آخوند خراسانی منتشر شده این در صورتی است که در سال ۸۹ ما ۱۰۰ تالیف درباره آخوند خراسانی داریم.

مرحوم آخوند تالیفات مهمی هم دارد که از میان آنها «کفایه» که در علم اصول است، شهرت و اهمیت خاصی دارد. از زمان تالیف این کتاب تاکنون شروح و حاشیه‌های متعددی بر آن نوشته شده که در طول تاریخ تفکر شیعی بی نظیر است. درباره انتشار آثار آخوند خراسانی و همچنین آثار پژوهشی درباره او با هادی ربانی، کتابشناس و مدیر بنیاد قم پژوهی به گفت‌وگو نشستیم.

ربانی همچنین مولف و پژوهشگر کتاب «کتابشناسی توصیفی آخوند خراسانی» است. این کتاب در سال ۱۳۹۳ با شمارگان هزار و ۵۰۰ نسخه، ۲۳۶ صفحه و بهای ۱۳ هزار و ۵۰۰ تومان از سوی نشر علم در دسترس مخاطبان قرار گرفت. ربانی در این کتاب به سه دسته از آثار اشاره و آنها را معرفی کرده است: «آثار و تالیفات مرحوم آخوند خراسانی»، «منابع و پژوهش‌های منتشر شده درباره مرحوم آخوند» و «آثار مرتبط با زندگی فرزندان آخوند». در این کتابشناسی عموم منابعی چون کتاب مستقل، کتاب مشتمل، مقاله و پایان‌نامه دانشگاهی، منتشر شده تا پایان دی ماه سال ۱۳۹۲ به زبان‌های فارسی و عربی، معرفی شده‌اند.

یکی از ویژگی‌های مهم «کتابشناسی توصیفی آخوند خراسانی» نمایه بسامد تاریخی آن است که اطلاعات مهمی را به مخاطبان درباره چگونگی انتشار آثار مرحوم آخوند یا آثاری و پژوهش‌هایی که درباره او کار شده‌اند، ارائه می‌دهد. پس از تنظیم این نمایه به چه نکات مهمی درباره سیر تطوری انتشار آثار مرحوم آخوند در دوران معاصر رسیدید؟

نمایه بسامد تاریخی حکایت از توجه جدی در این سال‌ها به اندیشه‌های آخوند خراسانی در حوزه اندیشه سیاسی دارد. به شهادت این نمایه در این ۲۰ سال اخیر به آرا سیاسی و اجتماعی مرحوم آخوند به نسبت سال‌های دیگر توجه بیشتری شده است. من برای شما فکت‌هایی را از این نمایه می‌آورم. به عنوان مثال در سال ۱۳۲۳ یک کتاب، در سال ۱۳۲۷ هم یک کتاب، در سال ۱۳۳۵ هم یک تالیف و در سال ۱۳۳۹ هم یک کتاب درباره مرحوم آخوند منتشر شده است. یعنی از سال ۱۳۲۳ تا ۱۳۳۹ جمعا فقط چهار کتاب درباره مرحوم آخوند منتشر شده و در سال‌هایی که اسمی از آنها نبردم هیچ کتابی درباره آخوند خراسانی نوشته نشده است. روال می‌آید و به سال ۱۳۶۹ می‌رسد که ۶ یا ۷ عنوان کتاب در این سال منتشر شد.

بیشترین تالیفات درباره آخوند متعلق به سال ۱۳۸۹ است که نمایه حکایت از ۱۰۰ ماخذ می کند.

توجه بسیار به آرا و اندیشه های مرحوم آخوند خراسانی در این سال ها بی ربط با مسائل روز جامعه ما نیست. علما و نخبگان نیز تلاش دارند تا برخی بن بست ها در حوزه های مختلف را با رجوع به آرا و اندیشه های ایشان حل و فصل کنند و همین باعث شده تا جامعه کششی به اندیشه های مرحوم آخوند خراسانی داشته باشد

حجم عمده این تالیفات در سال ۸۹ ارتباطی به کتاب «دیدگاه های آخوند خراسانی و شاگردانش» نوشته استاد اکبر ثبوت دارد؟ نسخه های غیرقانونی این کتاب به هر حال در سال ۱۳۸۸ در جامعه علمی کشور رواج پیدا کرد و البته از آن سال تاکنون هنوز هم این اثر مجوز انتشار نگرفته است؟

آقای ثبوت کتاب «دیدگاه های آخوند خراسانی و شاگردانش» را در سال ۱۳۸۸ نوشت. در همان سال همایشی درباره آرا آخوند خراسانی در حوزه برگزار شد. این همایش باعث تا نام مرحوم آخوند دوباره در مجامع علمی کشور مطرح شده و بسیار به اندیشه های ایشان پرداخته شود. در حدود ۱۳ جلد کتاب به مناسبت این همایش منتشر شد که نویسندگان وجوه مختلف از هندسه فکری مرحوم آخوند را مورد بررسی و واکاوی قرار داده بودند. دو سال بعد از آن نیز همایشی دیگر در حوزه با عنوان «کنگره بین المللی نکوداشت یکصدمین سال ارتحال آخوند خراسانی» برگزار شد.

توجه بسیار به آرا و اندیشه های مرحوم آخوند خراسانی در این سال ها بی ربط با مسائل روز جامعه ما نیست. علما و نخبگان نیز تلاش دارند تا برخی بن بست ها در حوزه های مختلف را با رجوع به آرا و اندیشه های ایشان حل و فصل کنند و همین باعث شده تا جامعه کششی به اندیشه های مرحوم آخوند خراسانی داشته باشد. در این پنج سال اخیر نیز منابع بسیاری درباره آخوند خراسانی منتشر شده که در تجدید چاپ «کتابشناسی توصیفی آخوند خراسانی» سعی می کنم به معرفی آنها نیز پرداخته و کتاب را به روز کنم.

به نظر شما علت اقبال به کتاب «دیدگاه های آخوند خراسانی و شاگردانش» چه بود؟

این کتاب به صورت رسمی منتشر نشد و به نظرم یکی از علت های رویکرد به آن ممانعت و جلوگیری مسئولان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی وقت از انتشار این کتاب بود. وقتی کتابی ممنوع شود، همه فکرها به سمت آن می رود که مگر محتوای کتاب چه بود؟ به همین دلیل هم کتاب در فضای مجازی فراوان دست به دست شد.

مهم ترین نکته این کتاب در این است که آقای ثبوت گویا مرحوم شیخ آقابزرگ تهرانی از شاگردان مرحوم آخوند را درک کرده بود و در این کتاب مطالبی را به نقل از ایشان و همچنین از آیت الله شیخ عبدالرضا کفایی از نوادگان مرحوم آخوند نقل کرده است و بیشتر بحث هم بر سر گفت و گوی مشهور مرحوم آخوند با میرزای نائینی بر سر موضوع حکومت روحانیون است.

ما یک جلسه خدمت آقای ثبوت رسیدیم و در این جلسه به این اشکالات هم پرداخته شد. او در این جلسه به این موضوع اشاره کرد که کتاب «دیدگاه های آخوند خراسانی و شاگردانش» را پیش از انقلاب نوشته است، اما این نکته را نیز اضافه کرد که در حمله های ساواک به منزلشان حجتی از یادداشت ها و روایت ها از بین رفت

البته مباحث کتاب باعث شد تا صاحب نظران بسیاری نقدهای خود بر آن را بنویسند. به باور آنها مباحث کتاب به گونه ای است که انگار مرحوم آخوند خراسانی تمام وقایع انقلاب اسلامی را به صورت ملموس درک کرده و آن را از نزدیک دیده است و پیشنهاداتی هم که برای حل مشکلات ارائه می دهد امروزی است. یعنی صحت نقل قول هایی که به شیخ آقابزرگ تهرانی نسبت داده شده زیر سوال است. به بیان دقیق تر آقای ثبوت این نقل قول ها را پس از حدود نیم قرن شنیده و نقل کرده است.

اما ادعای آقای ثبوت این است که این کتاب پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ایران نوشته شده است؟

ما یک جلسه خدمت آقای ثبوت رسیدیم و در این جلسه به این اشکالات هم پرداخته شد. او در این جلسه به این موضوع اشاره کرد که کتاب «دیدگاه های آخوند خراسانی و شاگردانش» را پیش از انقلاب نوشته است، اما این نکته را نیز اضافه کرد که در حمله های ساواک به منزلشان حجتی از یادداشت ها و روایت ها از بین رفت و او به ناچار پس از چند سال هرچه از آن یادداشت ها را که در ذهنش مانده بود، به روی کاغذ آورد.

آقای ثبوت حتی گفت که برخی از متن کتاب را در یکی از نشریات تابعه حزب جمهوری اسلامی به نام «عروة الوثقی» در ابتدای دهه ۶۰ منتشر کرده است که من هرچه جست و جو کردم به این نشریه ها دسترسی پیدا نکردم و نتوانستم در کتابشناسی نیز آنها را معرفی کنم. اگر مقالات این نشریه پیدا شود بسیاری از مسائل حل خواهد شد. به هر حال حرف اصلی آقای ثبوت این است که تحلیل های کتاب «دیدگاه های آخوند خراسانی و شاگردانش» مربوط به امروز نیست. البته در همایش دومی که درباره آخوند خراسانی در حوزه برگزار شد، هیات علمی برگزار کننده گفت وگویی مفصلی با آقای ثبوت داشته و آن را در کتاب مجموعه مقالات همایش منتشر کردند که گفت وگویی خوبی است.

چرا در این کتاب به شروح و حاشیه های نوشته شده بر «کفایة الاصول» نپرداختید؟

عمده منابعی که در این کتابشناسی به آنها پرداخته شده آثاری است که درباره آخوند خراسانی به رشته تحریر درآمده اند. کفایة الاصول کتاب درسی حوزه هاست و در طول این یک قرن حاشیه ها و شروح متعددی بر آن نوشته شده است. ما به دلیل آنکه پیشتر یک کتابشناسی درباره این آثار منتشر شده، در این کتاب دیگر به آن نپرداختیم.

محمد آسیابانی